

МЕҲНАТ БОЗОРИДА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ БИТИРУВЧИЛАРИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ

М.А. Бегалиева БТОМ тингловчиси

Глобаллашув шароитида жаҳонда рўй бераётган ўзгариш ва жараёнлар, барча соҳаларда рақобатнинг кучайиб бориши янада барқарор тараққиётни таъминлашни тақозо қилмоқда. Шу муносабат билан Республика иқтисодиётида олиб борилаётган инновацион ривожлантириш жараёнлари меҳнат бозоридаги вазиятга, айниқса унга биринчи бор кириб келаётган ёшларнинг ўз қизиқишлари бўйича касб эгаллаб ўз ўрнини топишига таъсир ўтказмоқда. Ўзбекистонда ҳар йили 150 мингдан ортиқ профессионал таълим муассасалари битирувчиларининг меҳнат бозорига кириб келиши аҳоли бандлигига кўмаклашиш, Республикада янги иш ўринларини ташкил этиш, ривожланган давлатлар тажрибаси ҳамда маҳаллий ва хорижий меҳнат бозоридаги ишчи кучига бўлган эҳтиёж асосида ўрта бўгин кадрларини тайёрлаш масаласини тобора долзарб вазифага айлантирмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 28 февралдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини “Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида”ги ПФ-27 сон Фармони билан тасдиқланган Давлат дастурида адолатли ижтимоий сиёсат юритиш, инсон капиталини ривожлантириш устувор вазифалар сифатида белгиланган.

Айниқса, тараққиёт стратегиясининг тўртинчи устувор вазифасида белгиланган асосий мақсадларда таълим соҳасини ривожлантиришга катта урғу берилган. Бу борада профессионал таълим соҳасини ривожлантириш бўйича бир қанча вазифалар белгилаб олинди. Жумладан, халқаро тажриба асосида меҳнат бозоридаги касб ва лавозимлар ҳамда уларнинг малака даражаларининг мувофиқлигини қайта кўриб чиқиш, ЮНЕСКО тавсиялари асосида профессионал таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш, бунда профессионал таълим муассасаларининг янги қиёфасини яратиш, халқаро тажрибалар асосида кадрлар тайёрлашни янги босқичга олиб чиқиш, моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш йўналишларидан келиб чиқиб мақсадли кўрсаткичларни белгилаш, таълим сифатини яхшилаш, дуал таълимни ривожлантириш концепциясини хорижий экспертлар билан ишлаб чиқиш назарда тутилди.

Шунингдек, ўқувчиларнинг тадбиркорлик билим ва кўникмаларини ривожлантириш мақсадида олий ва профессионал таълим муассасаларида “Кичик бизнес ва тадбиркорлик асослари”, “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ташкил этиш”, “Туризмда тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш” ва “Бизнесни ташкил этиш ва юритиш” фанлари ҳамда ўқув дастурлари ишлаб чиқилган. 2021-2023 йилларда Хизматчиларнинг асосий лавозимлар ва ишчилар касблари классификатори лойиҳаси тайёрланиб умумий сони 12 151 бирликка етказилди. Профессional таълимнинг тайёрлов йўналишлари, касблар ва мутахассисликлар классификатори таълимнинг халқаро стандарт классификацияси асосида табақалаштирилган 3 та таълим даражасига мувофиқ, 10 та билим соҳаси, 22 та таълим соҳаси ва 132 та таълим йўналишларини қамраб олди.

Таҳлил қилиб кўрадиган бўлсак, ўтган қисқа вақт мобайнида 2020-2022 йиллар давомида республикадаги профессионал таълим муассасаларига жами 565 минг нафардан ортиқ ўқувчи ёшлар ҳамда касб-хунар эгаллаш истагида бўлган катта ёшдаги фуқаролар ўқишга қабул қилинди.

1-жадвал

**Профессional таълим муассасаларига ўқишга қабул қилинган
ўқувчилар сони тўғрисидаги маълумот**

Т/р	Таълим муассасаси	2020/2021 ўқув йили (ўқувчилар сони)	2021/2022 ўқув йили (ўқувчилар сони)	2022/2023 ўқув йили (ўқувчилар сони)
1.	Касб-хунар мактаби	79 217	92 634	99 040
2.	Коллеж	54 270	46 869	42 369
3.	Техникум	47 078	52 992	50 731

Шунингдек, 2021-2023 йилларда Республикадаги 704 та профессионал таълим муассасаларини 346 234 нафар ўқувчилар битириб меҳнат бозорига кириб келишган.

2-жадвал

**Профессional таълим муассасаларини тугатган битирувчилар сони
тўғрисидаги маълумот**

Т/р	Таълим муассаса	2020/2021 ўқув йили (битирувчилар сони)	2021/2022 ўқув йили (битирувчилар сони)	2022/2023 ўқув йили (битирувчилар сони)
1.	Касб-хунар мактаби		74 350	85 108
2.	Коллеж	5038	47 189	48 981
3.	Техникум	2383	22 983	60 202

Шу билан бирга, 20 017 нафар яъни 18 фоиз битирувчиларнинг бандлиги таъминланмаган. Бу эса меҳнат бозорида Республикада кенг кўламли ислохотларга қарамай битирувчиларнинг меҳнат бозорида ўз ўрнини

топишларида бир қанча муаммолар мавжуд. Жумладан, иш берувчилар билан таълим муассасалари интеграцияси яхши йўлга қўйилмаган. Иш берувчиларнинг эҳтиёжлари асосида кадрлар тайёрланиши натижасида мазкур кадрлар иш берувчиларнинг талабларига жавоб бермайди. Натижада иш берувчилар томонидан қўйилаётган талаблар касбий тайёргарликнинг мос эмаслиги ҳамда битирувчиларни иш берувчилар томонидан баҳоланмаслиги уларнинг меҳнат бозорида ўз ўрнини топишларида ҳам қатор муаммоларни келтириб чиқаради.

Таҳлил натижаларига кўра меҳнат бозорида ўрта бўғин кадрлар тайёрлаш бўйича ҳозирги кунда қуйидаги муаммолар мавжуд.

Жумладан:

- ✓ Меҳнат бозорида керакли касбларни прогнозлаш механизми мавжуд эмас;
- ✓ ўрта бўғин кадрларга бўлган талабни ўрганиш тизими жорий этилмаган; хусусий секторда ўрта бўғин кадрларга бўлган эҳтиёжини аниқлаш тизимли йўлга қўйилмаган;
- ✓ ҳудудлардаги мавжуд бўш(вакант) иш ўринларидаги ўрта бўғин кадрларга эҳтиёжларни соҳалар кесимида таҳлил қилинмайди;
- ✓ кейинги уч ва беш йилда меҳнат бозорида вужудга келадиган мавжуд соҳаларни таҳлил қилиш тизими йўлга қўйилмаган;
- ✓ хорижий ривожланган давлатларнинг тегишли меҳнат бозорида ўрта бўғин кадрларга бўлган эҳтиёж ўрганилмайди; бўш иш ўринлари ҳақидаги ахборотларнинг етарли эмаслиги;
- ✓ битирувчиларнинг бўш иш ўринлари ва иш топишнинг тегишли усуллари ҳақида етарли даражада хабардор эмаслиги;
- ✓ битирувчиларнинг баҳолаш жараёнлари иш берувчилар томонидан баҳоланмаслиги.

Юқорида келтирилган таҳлиллар ва билдирилган фикрлар ҳамда мавжуд муаммоларни инобатга олиб, профессионал таълим муассасалари битирувчиларини ишга жойлаштириш ва рақобатбардошлигини ошириш бўйича қуйидаги таклиф ва тавсияларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- ✓ Меҳнат бозорида аниқ талабдан келиб чиқиб, касб-ҳунарга ўқитиш давлат буюртмасини ҳудудий инвестиция дастурлари асосида яратилаётган иш ўринларини инобатга олган ҳолда шакллантириш;
- ✓ меҳнат бозорида талаб ва таклифни мувофиқлаштириш учун бугун ва истикболда қандай мутахассисларни қанча миқдорда тайёрлаш кераклигини, замонавий корхоналарда меҳнат фаолияти олиб бориш лаёқатларига эга бўлиш

учун улар қандай касбий билим ва кўникмаларга эга бўлишлари кераклигини аниқлаш механизмларини ишлаб чиқиш;

✓ меҳнат бозорида 2030 йилгача мавжуд янги пайдо бўладиган касблар рўйхатини шакллантириш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Аҳоли бандлиги тўғрисида”ги ЎРҚ-642-сон Қонуни 2020 йил 20 октябрь.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони 2022 йил 28 январь.

3. Мирзиёев Ш. Ўзбекистон нашриёти - “Янги Ўзбекистон стратегияси” – Тошкент 2021 йил